

Monitor de Bibliotheek op school **Landelijke analyse basisonderwijs 2017**

Leerlingen lezen iets minder vaak en iets minder graag, maar halen vaker leesboeken uit de bibliotheek op school

Analyse van de resultaten van zes opeenvolgende metingen van de Monitor de Bibliotheek op school, laat een kleine negatieve ontwikkeling zien in leesfrequentie en leesplezier bij leerlingen in groep 5 tot en met 8 van het basisonderwijs. De populariteit van tijdschriften is de afgelopen zes jaar duidelijk afgenomen. Het percentage leerlingen dat (ook) via de bibliotheek in de school aan leesboeken komt is sinds 2012 toegenomen (van 37 tot 41 procent), het bezoek aan de openbare bibliotheek neemt tegelijkertijd af. Leerkrachten gaan steeds vaker met leerlingen naar de schoolbibliotheek (35 procent wekelijks in 2012, 49 procent in 2017). Steeds meer scholen die meedoen aan de Monitor de Bibliotheek op school beschikken over een leesplan (59 procent in 2012, 83 procent in 2017) en over een bibliotheek in de school (toen 68, nu 90 procent).

Meisjes en jongere kinderen zijn positiever over alles rond boeken

Leerlingen in hogere leerjaren lezen minder, minder graag, halen minder boeken bij de bibliotheek op school en zijn minder positief over de schoolbibliotheek. Wel halen oudere leerlingen iets vaker boeken bij de openbare bibliotheek. Meisjes vinden lezen veel leuker dan jongens en lezen ook meer. Alleen over het aantal leuke informatieboeken in de bibliotheek op school zijn meisjes niet positiever dan jongens. Tussen provincies zijn aanzienlijke verschillen bij zowel leerkrachten als leesconsulenten.

Op scholen met beter ontwikkeld beleid doen leerkrachten meer

Op scholen met een goed ontwikkeld leesplan, een goede schoolbibliotheek en een grote variëteit aan ingeroosterde leesbevorderende activiteiten, ontplooiën leerkrachten meer leesbevorderende activiteiten, noemen leerlingen iets meer verschillende tipgevers voor leuke boeken en meer manieren om aan boeken te komen, gaan zij vaker naar de schoolbibliotheek, en lenen zij meer boeken dan op scholen die minder hoog scoren op de bouwstenen van dBos.

In groepen van actievere leerkrachten liggen leesplezier en leesfrequentie van leerlingen iets hoger

In groepen van leerkrachten die relatief veel aan leesbevorderende activiteiten doen, liggen het gemiddelde leesplezier en de leesfrequentie iets hoger dan bij leerkrachten die er minder aan doen.

Colofon

Auteur

DESAN Research Solutions: Jannes Hartkamp

Met medewerking van

Kunst van Lezen: Adriaan Langendonk

In opdracht van

KB Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek van Nederland

Lezen
STICHTING LEZEN

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door de samenwerking van Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek binnen het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande toestemming van de auteurs en opdrachtgevers worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt.

Voorwoord

Sinds 2012 wordt de Monitor de Bibliotheek *op school* (MdBos) in het basisonderwijs uitgevoerd. Deze monitor wordt, in opdracht van Kunst van Lezen (samenwerkingsverband tussen Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek), inhoudelijk samengesteld door onderwijsbureau Sardes en technisch uitgevoerd door onderzoeksbureau DESAN Research Solutions. Via een online rapportageportal, pdf's en een grafiekgenerator kunnen scholen via bibliotheken landelijke en schoolspecifieke resultaten inzien. Dit biedt hun de mogelijkheid om actief aan de slag te gaan met leesbevordering en informatievaardigheden.

De schat aan data die de Monitor de Bibliotheek *op school* oplevert biedt een kans om leesgedrag en leesbevordering breed te analyseren. In deze rapportage worden ontwikkelingen beschreven over de afgelopen zes meetjaren, verschillen tussen groepen leerlingen en verbanden tussen leesbevorderingsactiviteiten en leesplezier en leesgedrag van leerlingen. Net als in voorgaande jaren is deze analyse uitgevoerd door DESAN Research Solutions.

Amsterdam, juli 2018

Jannes Hartkamp
DESAN Research Solutions

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
1 Inleiding	7
1.1 Achtergrond	7
1.2 Methode en respons	7
1.3 Verdeling over leerjaren per meting	8
1.4 Leeswijzer	8
2 Ontwikkelingen	11
2.1 Ontwikkeling in leesplezier, leesfrequentie en soort boeken	11
2.2 Bronnen en tips voor boeken	13
2.3 Naar de bibliotheek.....	14
2.4 Leerlingen over de schoolbibliotheek	15
2.5 Ontwikkelingen leerkrachten en leescoördinatoren.....	16
2.6 Ontwikkelingen leesconsulenten	16
3 Verschillen: leeftijd, geslacht, provincie	19
3.1 Leerjaar	19
3.2 Geslacht	20
3.3 Provincies.....	22
4 Bouwstenen en uitkomsten	25
4.1 De bouwstenen van dBos en de data van de Monitor	25
4.2 Bouwstenen en mediërende activiteiten	30
4.3 Leesplezier, leesgedrag en leesvaardigheid leerlingen	32

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De Monitor de Bibliotheek *op school* - basisonderwijs bevat een unieke schat aan data. De resultaten worden in verschillende rapportages (digitaal en in pdf) teruggekoppeld op het niveau van de deelnemende scholen, gemeenten en bibliotheken. Daarbij worden als referentie ook landelijke resultaten gepresenteerd. In de analyse voor dit rapport zijn de gegevens van leerlingen, leerkrachten en leesconsulenten gekoppeld en in onderlinge samenhang bestudeerd. Zo ontstaat een completer beeld van ontwikkelingen, verschillen en verbanden voor de doelgroepen die meedoen aan de Monitor de Bibliotheek *op school*. De huidige analyse omvat de metingen van 2012 tot en met 2017.

1.2 Methode en respons

De data waarop deze landelijke analyse is gebaseerd, zijn afkomstig uit de zes metingen die DESAN Research Solutions namens Kunst van Lezen in het kader van de Monitor de Bibliotheek *op school* (MdBos) heeft uitgevoerd. De data worden verkregen via online vragenlijsten die door drie doelgroepen (leerlingen, leerkrachten en lees- of mediaconsulenten) worden ingevuld.

Leerkrachten ontvangen een uitnodiging met een link naar de vragenlijst die zij vervolgens (eventueel in overleg met de duo-partner) invullen. Daarna ontvangt de leerkracht een link naar de vragenlijst voor de leerlingen. De leerkracht zorgt er vervolgens voor dat (zo veel mogelijk) leerlingen uit de groep de vragenlijst invullen. Leesconsulenten vanuit de bibliotheek ontvangen tevens een persoonlijke uitnodiging om de vragenlijst in te vullen.

De Monitor de Bibliotheek *op school* is de afgelopen jaren enorm in volume gegroeid. Onderstaande tabel laat de respons per jaar per doelgroep zien. In elke categorie was de respons in 2016 ruim vier maal zo hoog als in 2012. De afname van het totaal aantal leerlingen tussen 2016 en 2017 is uitsluitend het gevolg van het niet meer deelnemen van leerlingen in groep 4 (Tabel 1).

Tabel 1 Aantal deelnemers MdBos per meting, 2012 – 2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Leerlingen	34.244	71.639	95.558	127.516	142.734	119.590 ¹
Leerkrachten	3.420	7.023	9.638	12.883	14.972	16.029
Leesconsulenten	355	728	1.001	1.272	1.447	1.506
n (totaal)	40.031	81.403	108.211	141.671	159.153	137.125

¹ Vanaf 2017 doen geen leerlingen van groep 4 meer mee. Voor groep 5-8 is de deelname tussen 2016 en 2017 met 3 procent gestegen.

Van de 1.506 scholen (waarvoor de leesconsulent een vragenlijst heeft ingevuld) in 2017, deden er 280 (19%) voor het eerst mee aan de Monitor.

De 1.506 vragenlijsten voor leesconsulenten zijn ingevuld door 1.397 *unieke* leesconsulenten. 1.293 leesconsulenten vulde over één school een vragenlijst in, 99 over twee en 5 over drie scholen.

1.3 Verdeling over leerjaren per meting

De verdeling van leerlingen over groep 5 tot en met 8 in de opeenvolgende metingen van de Monitor de Bibliotheek *op school* (MdBos) is zeer stabiel (Tabel 2).

Tabel 2 Verdeling van leerlingen per leerjaar per meting

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Groep 5	25%	25%	24%	25%	25%	24%
Groep 6	25%	25%	25%	25%	24%	26%
Groep 7	25%	25%	25%	25%	25%	25%
Groep 8	25%	25%	26%	22%	26%	25%
n (totaal)	27.277	57.417	75.933	99.936	112.413	116.054

Door de stabiele en evenwichtige verdeling van de deelnemende leerlingen over de leerjaren, is het goed mogelijk om ontwikkelingen in de afgelopen zes meetjaren te analyseren zonder een specifieke selectie op leerjaar.

Bij ontwikkelingen in de resultaten moet wel worden opgemerkt dat in de opeenvolgende metingen niet dezelfde scholen deelnamen, onder andere door de sterke groei. Vooral na 2012 is het aantal deelnemers sterk gegroeid. Met de groei zou ook de samenstelling van de steekproef enigszins kunnen zijn veranderd. De toetsing van de representativiteit van de deelnemers ligt buiten het kader van deze analyse.

1.4 Leeswijzer

In dit rapport worden data van leerlingen, leerkrachten en leesconsulenten geanalyseerd. Daarbij worden in het Hoofdstuk 2 ontwikkelingen besproken voor de drie doelgroepen in de afgelopen zes meetjaren. Hoofdstuk 3 behandelt verschillen tussen groepen leerlingen op basis van kenmerken als leerjaar en geslacht. Ook wordt in dit hoofdstuk gekeken naar verschillen tussen provincies met betrekking tot de data van leesconsulenten en leerkrachten. Hoofdstuk 4 kijkt naar verbanden tussen de gegevens van de drie doelgroepen zoals bijvoorbeeld tussen het leesbevorderingsplan en de activiteiten van leerkrachten of tussen activiteiten van leerkrachten en het leesplezier van leerlingen.

Groep 5 tot en met 8

Vanaf het volgende hoofdstuk hebben de cijfers voor leerlingen voor alle metingen alleen betrekking op groep 5 tot en met 8. De selectie is dus ook op voorgaande

jaren toegepast, om een goede vergelijking te kunnen maken. Waar een specifiekere selectie is toegepast, wordt dit vermeld.

Afronding

De cijfers in dit rapport zijn ongewogen. Alle percentages zijn afgerond tot hele getallen. Dientengevolge is de som van de percentages niet altijd exact 100. Tenzij anders vermeld, zijn respondenten die een bepaalde vraag niet hebben beantwoord ('weet niet/geen antwoord') niet meegenomen in de percentering.

Betrouwbaarheid en significantie

Bij een steekproefonderzoek als dit worden uitkomsten verkregen die slechts met inachtneming van een bepaalde waarschijnlijkheid mogen worden vertaald naar de totale populatie.

Statistiek geeft de mogelijkheid om op grond van de steekproefgrootte en de gevonden uitkomsten van het onderzoek zogenaamde betrouwbaarheidsintervallen te berekenen. Deze betrouwbaarheidsintervallen geven aan tussen welke twee waarden de uitkomst in de totale populatie valt indien de steekproefuitkomst naar de totale populatie vertaald wordt. Het betrouwbaarheidsinterval ligt altijd rond de uitkomst die in de steekproef is gevonden, met afwijkingmarges naar boven en beneden. Normaliter werkt men met '95%-betrouwbaarheidsintervallen' (ook wel: 'een significantieniveau van 95%'). Deze geven met 95% zekerheid aan tussen welke twee grenswaarden de betreffende waarde in de populatie valt. Wanneer bijvoorbeeld van 500 leerkrachten 50,0 procent een bepaald antwoord heeft gegeven, betekent dit dat we met 95 procent zekerheid kunnen zeggen dat het werkelijke percentage in de gehele populatie leerkrachten tussen 45,6 en 54,4 procent ligt (50,0% +/- 4,4%).

2 Ontwikkelingen

Vanaf de eerste meting over 2012 is er een kleine maar duidelijke negatieve ontwikkeling in leesplezier en leesfrequentie bij **leerlingen**. Qua soort boeken dat men graag leest, neemt alleen de populariteit van tijdschriften gestaag af. Leesboeken zijn onveranderd veruit het populairst. Qua onderwerpen zijn 'grappige boeken' nog steeds het populairst, maar minder dan vorig jaar. Het percentage leerlingen dat (ook) via de bibliotheek in de school aan leesboeken komt is sinds 2012 iets toegenomen, maar het bezoek aan de openbare bibliotheek neemt af. **Leerkrachten** gaan steeds vaker met leerlingen naar de schoolbibliotheek. Steeds meer **scholen** die meedoen aan de Monitor beschikken over een leesplan en over een bibliotheek in de school. Die bibliotheek is wel steeds vaker na schooltijd dicht.

2.1 Ontwikkeling in leesplezier, leesfrequentie en soort boeken

Sinds 2012 is het leesplezier van leerlingen in groep 5 tot en met 8 iets gedaald. De ontwikkelingen zijn beperkt, maar wel duidelijk en - door de grote aantallen - significant. Het percentage dat het erg leuk vindt om een boek te lezen daalde van 30 procent in 2012 naar 26 procent in 2017. Ook het percentage leerlingen dat het (meestal) erg leuk vindt om in de klas in een boek te lezen daalt, net als het aandeel leerlingen dat het (meestal) erg leuk vindt als de juf of meester iets over een boek vertelt (Tabel 3).

Tabel 3 Ontwikkeling leesplezier leerlingen

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Algemeen leesplezier</i>						
Vervelend om een boek te lezen	3%	3%	3%	3%	3%	4%
Erg leuk om een boek te lezen	30%	30%	29%	28%	27%	26%
<i>Lezen en boeken op school²</i>						
Vervelend om in de klas een boek te lezen	-	-	5%	5%	5%	5%
Erg leuk om in de klas een boek te lezen	-	-	27%	27%	26%	23%
Vervelend als juf/meester over een boek vertelt	5%	5%	7%	6%	6%	7%
Erg leuk als juf/meester over een boek vertelt	27%	26%	23%	23%	22%	21%

Het percentage leerlingen dat minimaal een paar keer per week thuis voor hun plezier een boek leest daalde van 67 procent in 2012 naar 65 procent in 2016 (Tabel 4). In 2017, met andere antwoordopties, zegt 8 procent van de leerlingen 'nooit' thuis in een boek te lezen, 53 procent 'soms' en 38 procent 'vaak'.

² De stelling "als ik in de klas in een boek lees vind ik dat... (vervelend/niet zo leuk/best leuk/erg leuk)" luidde in 2012 en 2013 anders ("als ik in een boek **moet lezen** van de juf/meester vind ik dat..."). In 2017 is de stelling veranderd in: "als ik in de klas in een boek lees vind ik dat **meestal**..." De toevoeging 'meestal' in 2017 geldt ook voor de stelling "als de juf/meester iets vertelt over een boek vind ik dat..."

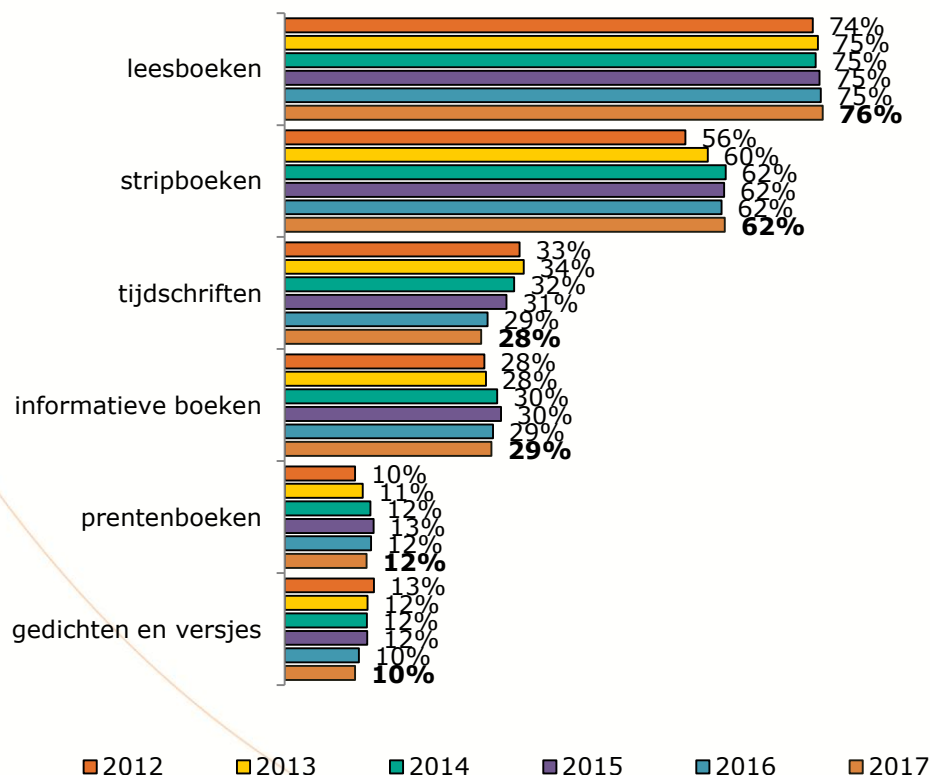
Tabel 4 Ontwikkeling leesfrequentie leerlingen

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Leesfrequentie</i>						
Leest nooit thuis een boek	7%	7%	7%	8%	8%	8%
Leest minimaal paar keer per week thuis een boek	67%	67%	66%	65%	65%	³

Bij de onderwerpen waarover leerlingen graag lezen (niet in grafiek weergegeven), voeren 'grappige boeken' met 57 procent de lijst aan, gevolgd door 'dieren' (42%), 'griezelen' (40%) en 'sport' (35%). Alleen van sprookjes is de populariteit vergeleken met vorig jaar licht toegenomen (19% -> 22%). Van alle andere onderwerpen zeggen leerlingen minder vaak dat ze er graag over lezen. De daling is het sterkst bij sport (41% -> 35%), techniek (20% -> 14%), grappige boeken (69% -> 57%), vriendschap (33% -> 22%) en oorlog (26% -> 20%).⁴

In het soort boeken dat leerlingen het liefst lezen is niet veel ontwikkeling zichtbaar. Leesboeken zijn stabiel over de jaren favoriet. De populariteit van tijdschriften neemt gestaag af (Grafiek 1).

Grafiek 1 Welke soort boeken lees je graag?

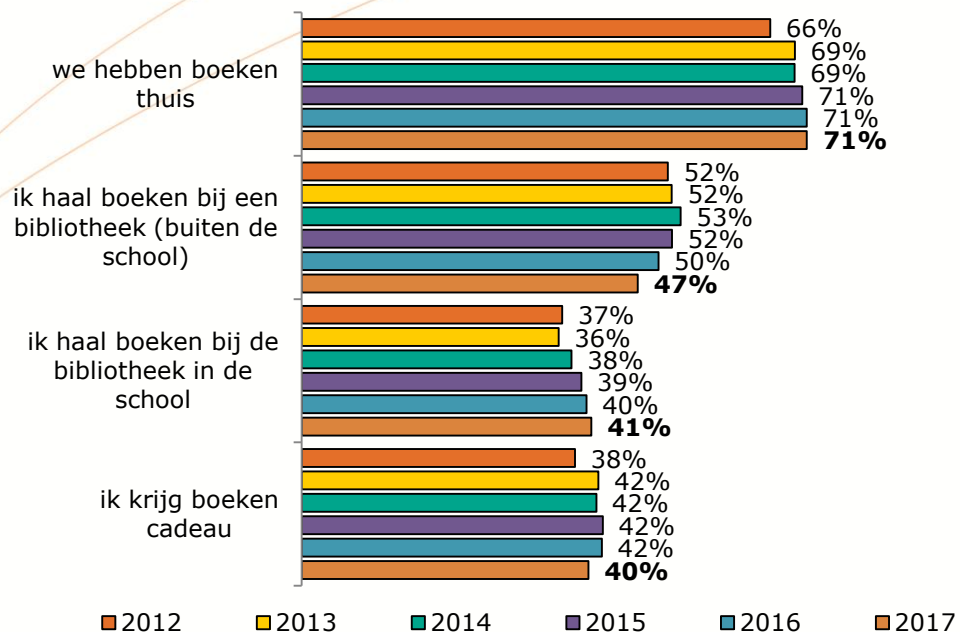
³ Geen vergelijking mogelijk door veranderde antwoordschaal.

⁴ In 2017 zijn bij de genres voor het eerst ook de genrepictogrammen van NBD/Biblion getoond. Dit heeft ongetwijfeld enige invloed gehad op de antwoordkeuze, maar in welke mate en richting is niet vast te stellen.

2.2 Bronnen en tips voor boeken

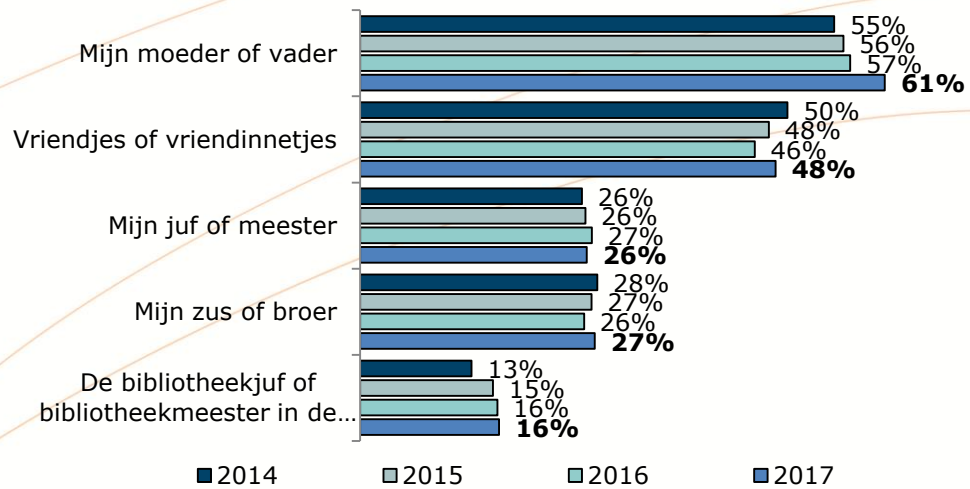
Leerlingen komen vooral (en in licht toenemende mate) aan leesboeken doordat ze die thuis hebben. Het percentage leerlingen dat ook aan leesboeken komt via de bibliotheek in de school is sinds 2012 toegenomen, tot 41 procent in 2017. Het percentage dat bij een bibliotheek buiten de school leesboeken haalt, nam tussen 2012 en 2014 iets toe, maar is daarna gedaald, naar 47 procent in 2017 (Grafiek 2).

Grafiek 2 'Hoe kom je aan leesboeken?'

Tips voor leuke boeken krijgen leerlingen meestal van hun ouders (61%) of vriendjes en vriendinnetjes (48%). Ouders en de bibliotheekjuf of -meester in de school (nu 16%) zijn de afgelopen jaren iets belangrijker geworden (Grafiek 3).

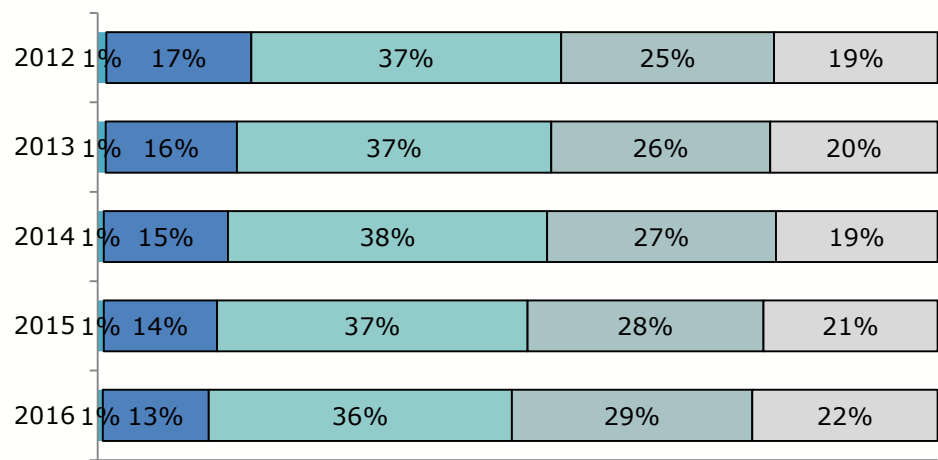
Grafiek 3 'Wie geeft jou wel eens tips voor leuke boeken om te lezen?'⁵

2.3 Naar de bibliotheek

Het percentage leerlingen dat minimaal een paar keer per maand naar de openbare bibliotheek gaat, daalde tussen 2012 en 2016 van 55 naar 50 procent (Grafiek 4).

Grafiek 4 'Hoe vaak ga je naar de bibliotheek buiten de school?'

■ elke dag ■ paar keer per week ■ paar keer per maand ■ paar keer per jaar □ nooit

In 2017 zegt, met andere antwoordopties, 27 procent 'nooit', 58 procent 'soms' en 16 procent 'vaak' naar de bibliotheek buiten de school te gaan.⁶

⁵ In 2012 en 2013 betrof de vraag 'titels van leuke boeken' en waren vooral de percentages voor ouders en juf of meester veel lager. Deze metingen zijn daarom buiten beschouwing gelaten. De optie 'de bibliotheekjuf of bibliotheekmeester in school' luidde voor 2017: 'iemand van de bibliotheek in de school'.

⁶ Het percentage leerlingen dat nooit naar de openbare bibliotheek gaat lijkt dus sterk gestegen te zijn tussen 2016 en 2017, maar dat is ongetwijfeld het effect van de veranderde antwoordopties. Binnen een schaal is zelfs 'nooit' een relatief begrip.

Op scholen met een bibliotheek in de school⁷, zegt 9 procent van de leerlingen daar 'nooit', 57 procent 'soms' en 33 procent 'vaak' te komen. Over ontwikkelingen in het bezoek aan de schoolbibliotheek valt (nog) niets te zeggen.⁸

2.4 Leerlingen over de schoolbibliotheek

Bij 87 procent van de leerlingen is er een bibliotheek in de school. Van die leerlingen zegt 91 procent daar soms (57%) of vaak (33%) te komen. Van die groep komt 60 procent er graag, en vindt iets meer dan de helft dat er genoeg leuke leesboeken en genoeg leuke informatieboeken zijn. Door wijzigingen in de vraagstelling zijn ontwikkelingen niet goed vast te stellen. Wel lijken meer leerlingen dan vorig jaar te vinden dat zij goed worden geholpen als zij iets zoeken (Tabel 4).

Tabel 5 Leerlingen over de bibliotheek in de school⁹

	2014	2015	2016	2017
<i>De schoolbibliotheek is een fijne plek in de school</i>				
ja	66%	66%	66%	
weet niet	22%	21%	22%	
nee	13%	13%	12%	
<i>Kom je graag in de schoolbibliotheek?</i>				
ja				60%
weet niet				31%
nee				9%
<i>Er zijn leuke leesboeken in de schoolbibliotheek</i>				
ja	68%	68%	70%	
weet niet	12%	12%	10%	
nee	20%	20%	20%	
<i>Zijn er genoeg leuke leesboeken in de schoolbibliotheek?</i>				
ja				52%
weet niet				18%
nee				30%
<i>Er zijn leuke informatieboeken in de schoolbibliotheek</i>				
ja	56%	56%	56%	
weet niet	26%	27%	27%	
nee	18%	17%	17%	
<i>Zijn er genoeg leuke informatieboeken in de schoolbibliotheek?</i>				
ja				53%
weet niet				33%
nee				15%
<i>Word je goed geholpen als je iets zoekt in de schoolbibliotheek?¹⁰</i>				
ja	52%	52%	54%	58%
weet niet	19%	20%	18%	20%
nee	28%	28%	28%	23%

⁷ Of er wel of geen bibliotheek in de school is, wordt vanaf 2017 opgegeven door de monitorcoördinator. Voorheen werd de vraag aan de leerlingen gesteld.

⁸ De vraag werd voor 2016 niet gesteld en in 2016 op een andere manier.

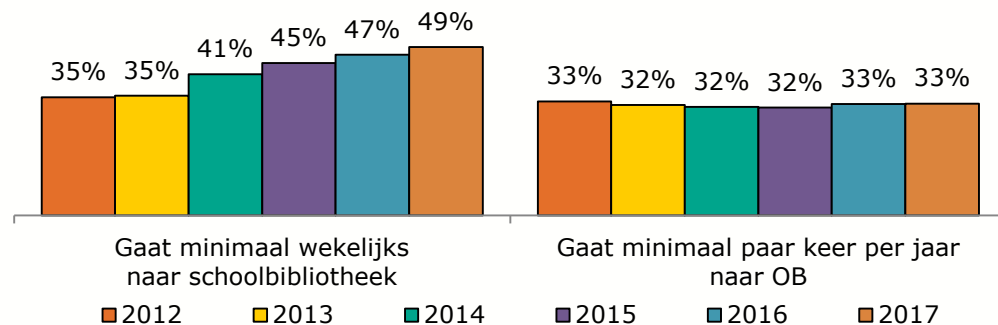
⁹ 2016 is niet geheel vergelijkbaar met 2014 en 2015, omdat de vragen in 2016 niet zijn gesteld aan leerlingen die aangaven 'nooit' in de schoolbibliotheek te komen (7%). Voor 2016 werd nog niet gevraagd hoe vaak men naar de bibliotheek in de school gaat.

¹⁰ Tot 2016 als stelling: "Ik word in de schoolbibliotheek goed geholpen als ik iets zoek."

2.5 Ontwikkelingen leerkrachten¹¹ en leescoördinatoren

Bijna alle leerkrachten (alle groepen) lezen minstens een keer per week voor aan de groep (88%). Een derde gaat minimaal een paar keer per jaar naar de openbare bibliotheek (33%). Bijna alle leerkrachten nemen minstens een paar keer per jaar deel aan een project rondom boeken en lezen (92%) en overleggen minsten een paar keer per jaar met het team over leesbevordering (89%). Op geen van deze punten is sprake van een duidelijke ontwikkeling in de afgelopen zes jaar. Leerkrachten gaan wel steeds vaker met de groep naar de schoolbibliotheek (Grafiek 5).¹²

Grafiek 5 Ontwikkeling activiteiten leerkrachten

2.6 Ontwikkelingen leesconsulenten

In de data van de leesconsulenten valt vooral op dat het aantal scholen (in de monitor) met een bibliotheek sterk is toegenomen, van 68 procent in 2012 tot 90 procent in 2017.¹³ Daarnaast blijkt ook duidelijk dat steeds meer scholen beschikken over een leesplan¹⁴ (59% in 2012, 83% in 2017) (Grafiek 6).

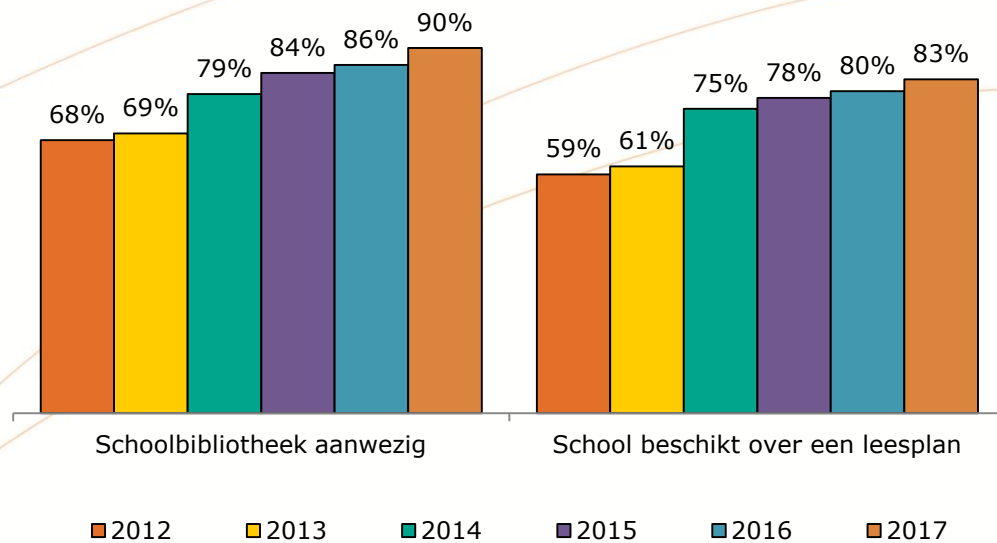
¹¹ De data van leerkrachten hebben betrekking op leerkrachten van alle groepen, niet alleen vanaf groep 5.

¹² Voor de overige vragen uit de vragenlijst leerkrachten kunnen geen vergelijkingen met voorgaande metingen worden gemaakt.

¹³ Voor 2017 werd deze vraag gesteld aan de leesconsulent, in 2017 aan de monitorcoördinator.

¹⁴ Tot 2017 werd gesproken van een leesbevorderingsplan of leesplan.

Grafiek 6 Schoolbibliotheek en leesbevorderingsplan

Het aantal schoolbibliotheeken dat na schooltijd open is daalt gestaag, van 28 procent in 2012 naar 18 procent in 2017.

Bij de activiteiten van de leesconsulenten viel eerder op dat steeds minder leesconsulenten teamvergaderingen bijwonen (43% in 2012, 32% in 2016), optreden op informatieavonden voor ouders (39% in 2012, 31% in 2016) en workshops geven aan ouders (30% in 2012, 22% in 2016), maar in 2017 is het percentage voor teamvergaderingen (34%) en informatieavonden (34%) weer iets toegenomen en voor de workshops voor ouders niet verder gedaald (22%). Ontwikkelingen die doorzetten zijn dat steeds meer leesconsulenten leerkrachten adviseren over individuele leerlingen (22% in 2012, 31% in 2017), activiteiten uitvoeren in de groep (58% -> 88%), vrijwilligers aansturen (41% -> 51%) en deskundigheid van vrijwilligers bevorderen (36% -> 51%).¹⁵ Het percentage leesconsulenten dat leerlingen begeleidt in de schoolbibliotheek was tussen 2012 en 2016 stabiel rond 35 procent, maar is in 2017 gestegen naar 40 procent. Voor activiteiten met leerlingen organiseren in de schoolbibliotheek (2017: 30%), beleid opstellen (24%), workshops en/of trainingen geven aan leerkrachten (40%) en leerkrachten adviseren over boekengebruik bij zaakvakken (54%) is er geen duidelijke ontwikkeling.

Bij de activiteiten van de leescoördinatoren was tussen 2012 en 2016 op veel gebieden een sterke toename te zien, vooral bij stimuleren van gebruik van de

¹⁵ De stijging van bijvoorbeeld 'activiteiten uitvoeren in de groep' lijkt niet ten koste te gaan van andere activiteiten van de leesconsulenten op school: ten eerste is er ook bij de meeste andere activiteiten een stijging te zien, ten tweede is op scholen waar de leesconsulent activiteiten uitvoert in de groep, ook het percentage voor vrijwel alle andere activiteiten significant hoger en voor geen enkele activiteit lager dan op scholen waar de leesconsulent geen activiteiten uitvoert in de groep. Meer dan 'het een in plaats van het ander' is er sprake van veel of minder veel activiteiten van de leesconsulent. Op scholen waar de leesconsulent activiteiten uitvoert in de groep, is het gemiddelde aantal betaalde uren per week van de leesconsulent op school ook anderhalf keer zo hoog (1,6) als op andere scholen (1,1).

schoolbibliotheek door leerkrachten en leerlingen (65% -> 83%), inplannen leesbevorderingsactiviteiten in afstemming met taal- en lesmethodes (62% -> 74%) en beleid opstellen (58% -> 71%). In 2017 zijn twee activiteiten toegevoegd: workshops/trainingen geven aan leerkrachten (10%) en leerkrachten adviseren over boekengebruik bij zaakvakken (28%). Bij bijna alle bestaande opties is het percentage – vermoedelijk mede daardoor – iets gedaald. Stimuleren gebruik schoolbibliotheek is nu bij 80 procent deel van de activiteiten, inplannen leesbevorderingsactiviteiten bij 69 procent en beleid opstellen bij 66 procent.

Het aantal scholen waar het leesbevorderingsbeleid jaarlijks wordt geëvalueerd, nam tussen 2012 en 2016 toe van 53 tot 77 procent. In 2017 werd op 87 procent *van de scholen met een leesplan*, dit leesplan jaarlijks geëvalueerd.¹⁶

¹⁶ Door de veranderde vraagstelling kan dit percentage niet met de voorgaande reeks worden vergeleken.

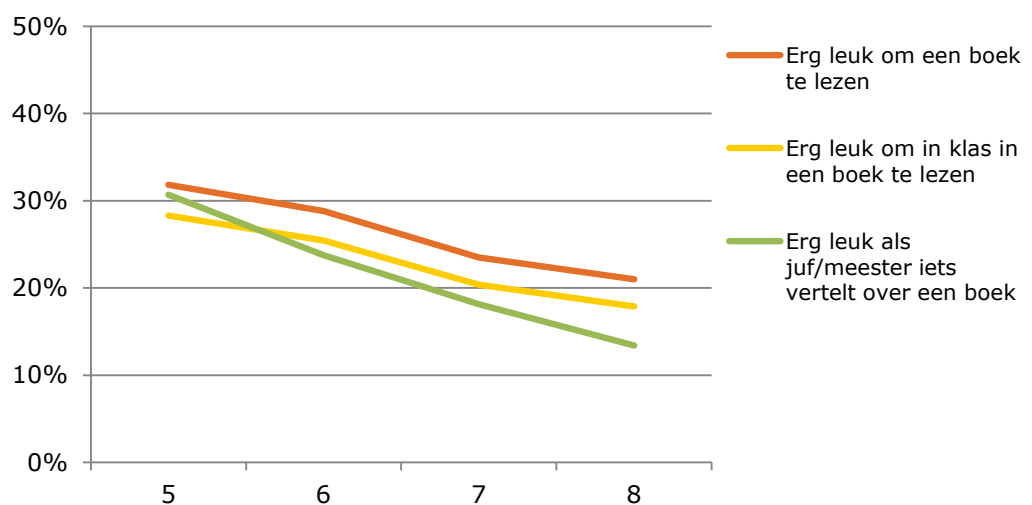
3 Verschillen: leeftijd, geslacht, provincie

Leerlingen in hogere leerjaren lezen minder, minder graag, halen minder boeken bij de bibliotheek op school en zijn minder positief over de schoolbibliotheek. Oudere leerlingen gaan wel iets vaker naar de openbare bibliotheek. Meisjes vinden lezen veel leuker dan jongens en lezen ook meer. Alleen over het aantal leuke informatieboeken in de bibliotheek op school zijn meisjes niet positiever dan jongens. De aanwezigheid van een schoolbibliotheek heeft geen duidelijk effect op het leesplezier en de leesfrequentie van leerlingen. Tussen provincies zijn aanzienlijke verschillen bij zowel leerkrachten als leesconsulenten.

3.1 Leerjaar¹⁷

Een vergelijking tussen leerjaren laat op alle fronten een in hogere leerjaren sterk afnemend leesplezier zien. In hogere klassen gaan leerlingen het minder leuk vinden om een boek te lezen (van 32% erg leuk in groep 5 naar 21% in groep 8), te lezen in de klas (van 28% naar 18%) of te luisteren als de juf of meester iets over een boek vertelt (van 31% naar 13%) (Grafiek 7).

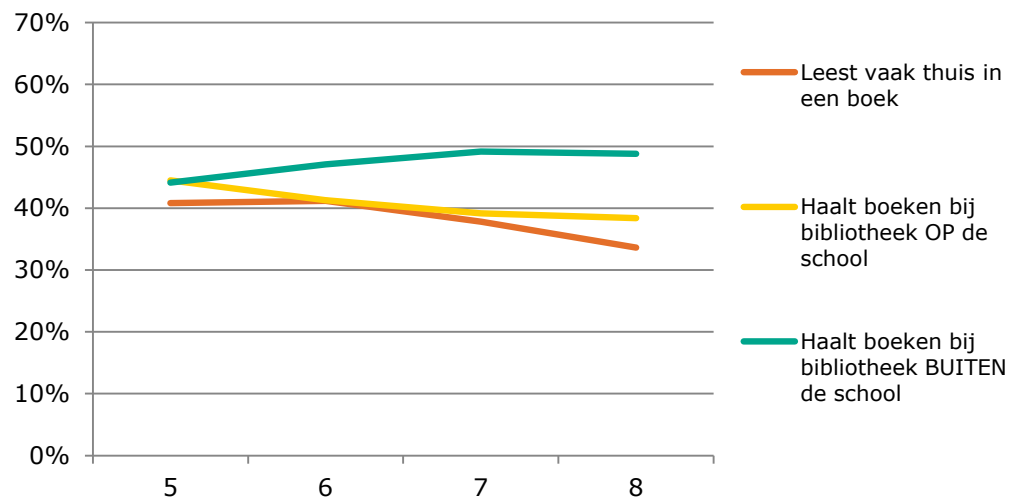
Grafiek 7 Verschillen in leesplezier per leerjaar

Bij het leesgedrag zijn vergelijkbare trends te zien. Leerlingen lezen in hogere klassen steeds minder vaak boeken: het percentage dat vaak thuis in een boek leest daalt na groep 6 van 41 procent naar 34 procent in groep 8. Ook halen in hogere groepen minder leerlingen boeken bij de bibliotheek op school. Wel halen in hogere leerjaren iets meer leerlingen boeken bij de bibliotheek buiten school (Grafiek 8).

¹⁷ Alle analyses in dit hoofdstuk hebben betrekking op de data van de meting van 2017 (groep 5 tot en met 8).

Grafiek 8 Verschillen in leesgedrag per leerjaar

Leerlingen in hogere leerjaren halen niet alleen iets minder boeken bij de bibliotheek in hun school, zij zijn ook minder tevreden over de schoolbibliotheek. Ze komen er minder graag, vinden minder vaak dat er genoeg leuke lees- en informatieboeken zijn, minder vaak dat er leuke informatieboeken zijn en vinden minder vaak dat ze er goed worden geholpen. Oudere leerlingen weten wel vaker hoe ze er naar een boek moeten zoeken (Tabel 6).

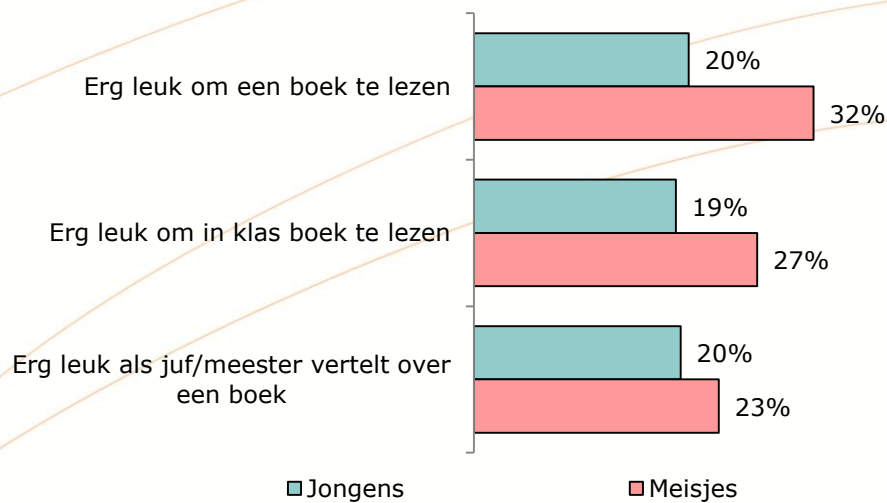
Tabel 6 Mening over schoolbibliotheek per leerjaar

	5	6	7	8
Komt graag in de schoolbibliotheek	63%	60%	54%	46%
Genoeg leuke leesboeken	63%	54%	45%	38%
Genoeg leuke informatieboeken	57%	54%	49%	43%
Weet hoe je naar een boek kunt zoeken	70%	74%	76%	79%
Wordt in de schoolbibliotheek goed geholpen	59%	57%	55%	50%

3.2 Geslacht

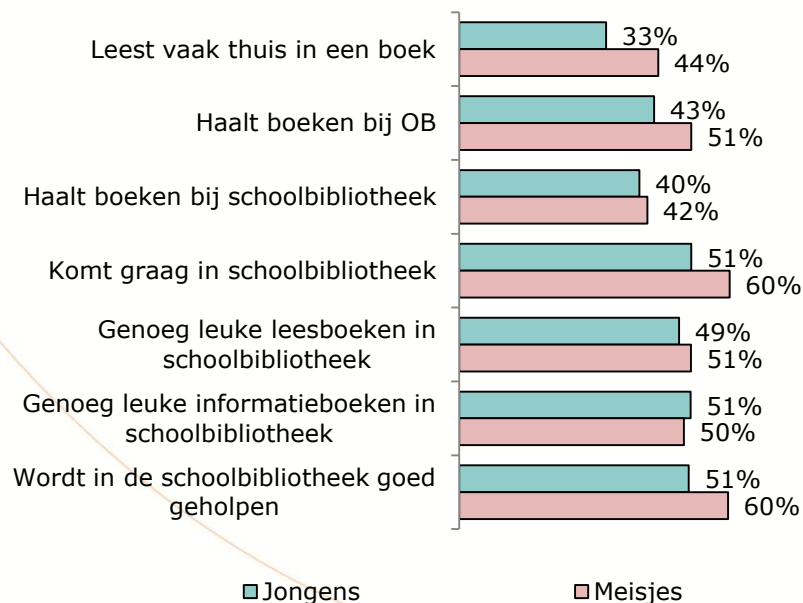
Zoals jongere kinderen alles rond lezen veel leuker vinden dan oudere, vinden meisjes alles leuker dan jongens. Meisjes vinden het duidelijk leuker om een boek te lezen (thuis en in de klas) en om naar de bibliotheek te gaan. Bij de vraag hoe men het vindt als de juf of meester vertelt over een boek zijn de verschillen kleiner. Meisjes vinden dit minder leuk dan zelf lezen, jongens even leuk (Grafiek 9). Deze verschillen zijn ongeveer even groot als vorig jaar.

Grafiek 9 Verschil in leesplezier naar geslacht

Meisjes lezen ook duidelijk meer dan jongens. Meisjes lezen vaker thuis in een boek, halen iets vaker boeken uit de bibliotheek in hun school en vooral vaker uit de bibliotheek buiten de school. Meisjes komen ook vaker graag in de schoolbibliotheek. Daarnaast vinden meisjes vaker dat zij goed worden geholpen in de bibliotheek op school en vinden meisjes iets vaker dat er genoeg leuke leesboeken zijn in de bibliotheek op school. Alleen over het aantal leuke informatieboeken in de bibliotheek op school zijn meisjes niet positiever¹⁸ (Grafiek 10).

Grafiek 10 Verschil in leesgedrag en mening schoolbibliotheek naar geslacht

¹⁸ Meisjes zijn op dit punt niet negatiever, maar hebben veel vaker geen mening.

3.3 Provincies

Het leesplezier en de leesfrequentie van leerlingen varieert wel wat per provincie, maar uit de opeenvolgende metingen komt geen consistent beeld van meer en minder 'leesgrage' provincies naar voren. In 2017 scoort het leesplezier in Flevoland relatief hoog (30% vindt het erg leuk een boek te lezen, tegen 24%-28% in andere provincies).

Een vergelijking tussen provincies van de activiteiten van *leerkrachten* laat aanzienlijke verschillen zien.¹⁹ Opvallend is bijvoorbeeld dat leerkrachten in Limburg weinig voorlezen en weinig laten stillezen, maar vaak met de groep naar de schoolbibliotheek gaan. Kennelijk geeft men per provincie deels een andere invulling aan leesbevorderingsbeleid (Tabel 7).

Tabel 7 Aandacht voor lezen door leerkracht per provincie (alle leerjaren)

	Leest dagelijks voor aan groep	Laat II. dagelijks stil/vrij lezen	Gaat minstens wekelijks naar schoolbibliotheek	Gaat minstens paar keer per jaar naar openbare bibliotheek	Houdt minstens maandelijks een boekenkring	n
Friesland	50%	78%	46%	43%	34%	1278
Groningen	50%	74%	53%	54%	40%	579
Drenthe	52%	77%	67%	41%	37%	1189
Overijssel	45%	75%	44%	34%	37%	1833
Flevoland	51%	75%	53%	31%	44%	179
Gelderland	48%	73%	52%	25%	39%	1904
Utrecht	60%	80%	49%	26%	40%	655
Noord-Holland	60%	74%	29%	47%	43%	1971
Zuid-Holland	60%	70%	46%	26%	36%	2309
Zeeland	38%	69%	41%	40%	35%	565
Noord-Brabant	40%	65%	59%	22%	35%	2512
Limburg	27%	64%	64%	23%	42%	966
Totaal	49%	72%	49%	33%	34%	15940

Ook bij het vergelijken van de data van de *leesconsulenten* per provincie blijkt dat er sterke verschillen bestaan tussen de provincies in de invulling van het leesbeleid op school. Zo beschikt in Flevoland 93 procent van de deelnemende scholen over een leesplan, in Zeeland 55 procent. Het jaarlijks evalueren van dit plan doet men relatief het meest in Utrecht (96%), het minst in Friesland (73%). In Utrecht is vrijwel geen van de schoolbibliotheken na schooltijd open (2%), in Limburg bijna de helft (44%). In Limburg heeft men gemiddeld ook de grootste collectie in de schoolbibliotheek (2.534 boeken), bijna twee keer zo veel als in Friesland (1.353) (Tabel 8).

¹⁹ De vergelijking is gemaakt over alle leerjaren. De verdeling van leerkrachten over de leerjaren is in alle provincies redelijk gelijk.

Tabel 8 Leesbevorderingsplan en collectie per provincie

	Bibliotheek in de school	Beschikt over leesplan	Evalueert jaarlijks het leesplan*	Schoolbibliotheek open na schooltijd*	Gemiddeld aantal boeken in collectie van schoolbibliotheek*	n
Friesland	90%	69%	73%	18%	1353	111
Groningen	100%	82%	86%	9%	2162	71
Drenthe	99%	80%	87%	3%	1915	137
Overijssel	88%	91%	90%	7%	1571	201
Flevoland	91%	93%	77%	30%	2464	14
Gelderland	90%	92%	85%	21%	1469	145
Utrecht	88%	80%	96%	2%	1916	65
Noord-Holland	85%	86%	93%	4%	1847	163
Zuid-Holland	88%	86%	83%	26%	1880	210
Zeeland	90%	55%	95%	29%	1486	81
Noord-Brabant	87%	80%	83%	30%	2193	217
Limburg	98%	87%	91%	44%	2534	91
Totaal	90%	83%	87%	18%	1853	1506

*indien leesplan/schoolbibliotheek aanwezig.

4 Bouwstenen en uitkomsten

Op scholen met een goed ontwikkeld leesplan, een goede schoolbibliotheek en een grote variëteit aan ingeroosterde leesbevorderende activiteiten, ontplooiën leerkrachten meer leesbevorderende activiteiten, noemen leerlingen iets meer verschillende tipgevers voor leuke boeken en meer manieren om aan boeken te komen, gaan zij vaker naar de schoolbibliotheek, en lenen zij meer boeken dan op scholen die minder hoog scoren op de bouwstenen van dBos. In groepen van leerkrachten die relatief veel aan leesbevorderende activiteiten doen, liggen het gemiddelde leesplezier en de leesfrequentie iets hoger dan bij leerkrachten die er minder aan doen. Dit blijkt uit een analyse van de data van 2017 waarin de antwoorden van de leerlingen, hun leerkrachten en de leesconsulenten van de scholen in onderlinge samenhang zijn bekeken.

4.1 De bouwstenen van dBos en de data van de Monitor

De Monitor de Bibliotheek *op school* is vooral bedoeld voor bibliotheken en scholen om de activiteiten op school en het leesgedrag en leesplezier van leerlingen in kaart te brengen en te volgen. Lang niet alle basisscholen in Nederland doen mee aan de Bibliotheek *op school* en de Monitor telt weinig scholen die niet samen met de bibliotheek aan leesbevordering werken. De Monitor kan daarom geen goede vergelijking maken tussen scholen die 'meedoen' en scholen die 'niet meedoen'. Maar we kunnen wel kijken naar verschillen tussen scholen die veel doen en scholen die minder doen en naar het mogelijke effect van bepaalde activiteiten of interventies.

In het algemene model van de Bibliotheek *op school* verloopt het effect van de interventie dBos op het lezen van de leerlingen vooral via de activiteiten van de leerkracht in de klas (Figuur 1).

Figuur 1 Algemeen interventiemodel dBos

Voor de Bibliotheek *op school* heeft Kunst van Lezen zeven samenhangende bouwstenen uitgewerkt. Deze bouwstenen worden hieronder kort beschreven, met daarbij de ideaaltypische invulling ervan. In de praktijk zijn de bouwstenen flexibel. De uitvoerende bibliotheek en de participerende school bepalen in samenspraak

welke bouwstenen ze invoeren (kolom 1), en op welke wijze ze er invulling aan geven (kolom 2).

Tabel 9 **Bouwstenen dBos**

Bouwstenen	Invulling bouwstenen
<p>Netwerk & beleid (Samenwerking) De bibliotheek, de school en de gemeente werken als netwerk aan een gedeelde visie op het gebied van leesbevordering en leggen de doelen beleidsmatig vast.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Visie en doelen worden vastgelegd in de vorm van een samenwerkings- en dienstverleningsovereenkomst voor ten minste één jaar. Idealiter behelst deze een periode van minstens 3 jaar. 2. Leesbevordering staat structureel op de agenda van gemeentelijke en provinciale overleggen over educatie. 3. Er zijn lokale en provinciale overleggen met onder meer culturele en onderwijsorganisaties rond het thema leesbevordering (zogenaamde leesbevorderingsnetwerken).
<p>Monitor (Evidentie) De monitor dBos wordt gebruikt; op basis van de resultaten wordt het leesplan op- dan wel bijgesteld.</p>	<p>De monitor dBos wordt elk jaar ingevuld door alle leerlingen en leerkrachten van de school en door de leesconsulent van de bibliotheek.</p>
<p>Expertise (Expertise) De bibliotheek en de school zetten hun expertise in op het gebied van leesbevordering.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. De school heeft voor 4 uur per week de beschikking over een leesconsulent van de bibliotheek. Deze heeft de basisopleiding voor leesconsulenten (de mbo+ Module Leesconsulent) succesvol afgerond. 2. De school levert voor 40 taakuren per schooljaar een leescoördinator. Deze heeft de basisopleiding voor leescoördinatoren (de cursus Open Boek) succesvol afgerond. De leescoördinator heeft 2 taakuren per week, en volgt twee keer per jaar bijscholing in het leescoördinatorennetwerk. Er worden op elke school twee leescoördinatoren aangesteld.
<p>Lees- en mediaplan (Expertise & Evidentie) De school legt in samenwerking met de bibliotheek haar visie, doelen en het jaarprogramma op het gebied van leesbevordering vast in het lees- en mediaplan.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het lees- en mediaplan wordt ingevuld volgens het format op de website www.leesplan.nl. 2. De visie, doelen en het jaarprogramma worden (mede) gebaseerd op de resultaten en inzichten uit de monitor dBos.
<p>Collectie (Leesomgeving) Alle leerlingen hebben toegang tot een actuele en gevarieerde collectie boeken in een school-, digitale of (mobiele)bibliotheek.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. De bibliotheek levert een collectie op maat van 3 tot 5 boeken per leerling aan de school. Elk jaar wordt 10% van de collectie vernieuwd. Er zijn 8 boeken per leerling aanwezig. 2. De meubels en boekenkasten in de bibliotheek lenen zich ervoor om boeken frontaal te laten zien. 3. De schoolbibliotheek is binnen én buiten schooltijd open, leerlingen kunnen de boeken mee naar huis nemen, en ze hebben toegang tot de e-boekencollectie op www.bibliotheek.nl. 4. De leesconsulent beheert de schoolbibliotheek en stuurt de (vrijwillige) bibliotheekouders aan.
<p>Digitaal portaal (Leesomgeving) De school heeft toegang tot de content op het ondersteunende digitale portaal van dBos.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. De boekencollectie in de schoolbibliotheek is gekoppeld aan het digitale portaal. 2. Kinderen kunnen via het digitale portaal boeken zoeken en lenen. Hun uitleningen worden geregistreerd.

Activiteiten lezen (Leesomgeving) Op basis van het lees- en mediaplan stellen school en bibliotheek de activiteiten vast op het gebied van leesbevordering.

De school ruimt op het lesrooster dagelijks ten minste 15 minuten in voor leesbevordering: vrij lezen / voorlezen / praten over boeken, waar mogelijk in combinatie met leesbevorderingscampagnes (Voorleesdagen, Voorleeswedstrijd, schrijversbezoeken via Stichting Schrijver, School & Samenleving). Idealiter gaat het om 30 minuten per dag.

Met uitzondering van de eerste twee bouwstenen ('Netwerk & beleid' en 'Monitor'), kunnen de data in de Monitor worden gebruikt om te kijken in hoeverre een school voldoet aan de ideaaltypische invulling van dBos. Kunst van Lezen heeft daartoe per bouwsteen gekeken welke vragen uit de Monitor de meest geschikte indicatoren vormen, welke antwoorden het meest overeenkomen met het dBos-ideaal en waarop deze effect zouden kunnen hebben. Het gaat dan bijvoorbeeld om de collectie en de activiteiten van de leesconsulent en het mogelijke effect daarvan op de activiteiten van de leerkrachten en uiteindelijk op het leesgedrag van leerlingen. Daarbij wordt, overeenkomstig het algemene model uit Figuur 1, de 'input' op het niveau van de school en de samenwerking met de bibliotheek onderscheiden van de 'mediërende uitkomsten' op het niveau van leerkrachten, leescoördinatoren en ouders. De 'operationalisatie' van de bouwstenen met de data van de Monitor op het niveau van de school en de bibliotheek zijn weergegeven in Tabel 10. De gegevens over de invulling van de bouwstenen op dit niveau zijn vrijwel geheel afkomstig uit de vragenlijst voor de leesconsulenten (LC).

Tabel 10 Bouwstenen dBos en data MdBos - input

Bouwstenen	Operationalisering MdBos
Expertise	<ul style="list-style-type: none"> LC8²⁰ Betaalde uren leesconsulent per week voor school, op school zelf en elders (hoe meer, hoe beter) LC9 Aantal leescoördinatoren, opgeleid met de cursus Open Boek, op school (2 is de norm) LC10 Aantal taakuren leescoördinatoren per week (advies: 2 uur voor elke 200 leerlingen) LC11 Activiteiten leesconsulent (<i>score</i> 3 activiteiten met het team, 2 activiteiten met ouders, 1 activiteiten met leerlingen) LC12 Activiteiten leescoördinator (stimuleren van gebruik schoolbibliotheek, deelnemen aan leesbevorderingsnetwerk van leescoördinatoren, workshops en/of trainingen geven aan leerkrachten, leerkrachten adviseren over boekgebruik bij zaakvakken)
Leesplan	<ul style="list-style-type: none"> LC11 Activiteiten leesconsulent: beleid opstellen LC12 Activiteiten leescoördinator: inplannen leesbevorderingsactiviteiten in afstemming met taal- en lesmethodes, beleid opstellen LC13 Leesplan aanwezig LC14 jaarlijkse evaluatie leesplan

²⁰ MC: opgave monitorcoördinator. LC: vragenlijst leesconsulent. LK: vragenlijst leerkracht. LL: vragenlijst leerling.

Collectie	<ul style="list-style-type: none"> • LC3 Aantal boeken schoolbibliotheek per leerling • LC4 Openingstijden schoolbibliotheek (<i>score</i> 10 onder schooltijd, 4 voor schooltijd, 4 na schooltijd, 3 in de avonden, 2 in de weekenden, 1 tijdens schoolvakanties) • LC5 Aantal openingsuren schoolbibliotheek per week • LC12 Activiteiten leescoördinator: beheren boekenbudget
Activiteiten school	<ul style="list-style-type: none"> • LC15 Aantal verschillende activiteiten (stillezen/vrij lezen, voorlezen, boekenkring/boekintroductie) ingeroosterd voor meer dan 0 uren per week. • LC16 Participatie in leesbevorderingscampagnes (2 is de norm)

De invulling van de bouwstenen op het niveau van de school heeft volgens het model van dBos (Figuur 1) effect op de leesbevorderende activiteiten van leerkrachten en ouders. Dit noemen we 'mediërende variabelen', omdat zij aan de ene kant worden beïnvloed door de 'input' op het niveau van de school en aan de andere kant invloed hebben op het leesplezier en leesgedrag van de leerlingen. De data voor de mediërende variabelen komen uit de vragenlijsten voor leerlingen (LL) en leerkrachten (LK) (Tabel 11).

Tabel 11 **Bouwstenen dBos en data MdBos – mediërende variabelen**

Bouwstenen	Operationalisering MdBos
Collectie LL	<ul style="list-style-type: none"> • LL9 Aantal verschillende kanalen om aan leesboeken te komen (boeken thuis, cadeau, bibliotheek op school, bibliotheek buiten school, anders)
Expertise LK	<ul style="list-style-type: none"> • LK3 Overleggen met team/bouw over leesbevordering
Leesplan LK	<ul style="list-style-type: none"> • LK2 Leerkrachten zijn op de hoogte van de doelstellingen van het leesplan
Activiteiten LK	<ul style="list-style-type: none"> • LK3 Frequentie activiteiten leerkracht (<i>score</i> 2 stillezen/vrij lezen, voorlezen, project rondom boeken en lezen, boekenkring, met ouders praten over het belang van (voor)lezen, 1 met de groep naar de schoolbibliotheek en openbare bibliotheek) • LK4 Gebruik van andere boeken dan methodeboeken bij wereldoriënterende onderwerpen
Activiteiten – tipgevers	<ul style="list-style-type: none"> • LL10 Aantal verschillende tipgevers voor leuke leesboeken (ouders, juf/meester, bibliotheekjuf of -meester, anders)
Activiteiten ouders	<ul style="list-style-type: none"> • LL13 Activiteiten ouders (voorlezen, praten over boeken, naar bibliotheek gaan)

De 'uitkomstmaten' voor dBos hebben betrekking op leesvaardigheid, leesplezier, leesfrequentie, bibliotheekbezoek, leengedrag en mening over de schoolbibliotheek van leerlingen. De meeste gegevens komen uit de vragenlijst voor leerlingen (LL). De gegevens over de CITO-score begrijpend lezen komen uit de vragenlijst voor leerkrachten (LK) en zijn per groep, niet per individuele leerling. De gegevens over lidmaatschap van de openbare bibliotheek en aantal uitleningen in de schoolbibliotheek en de openbare bibliotheek komen uit de vragenlijst voor leesconsulenten (LC) en zijn per school (Tabel 12).

Tabel 12 dBos en data MdBos – uitkomstmaten

Bouwstenen	Operationalisering MdBos
Cito-score begrijpend lezen	<ul style="list-style-type: none"> LK6a Gemiddelde Cito-score begrijpend lezen (A of I = score 5, E of V = score 1)
Leesplezier algemeen	<ul style="list-style-type: none"> LL5 Hoe vind je het om een boek te lezen?
Leesplezier op school	<ul style="list-style-type: none"> LL12a Als ik in de klas in een boek lees vind ik dat meestal...
Leesgedrag thuis	<ul style="list-style-type: none"> LL6 Hoe vaak lees je thuis in een boek?
Leesgedrag/leesvoorkeur naar onderwerp en genre	<ul style="list-style-type: none"> LL7 Over welke onderwerpen lees je graag? (hoe meer onderwerpen hoe beter) LL8 Welk soort boeken lees je graag? (hoe meer genres hoe beter)
Boekpromotie/gesprek	<ul style="list-style-type: none"> LL12b Als de juf/meester iets vertelt over een boek vind ik dat meestal...
Bezoekfrequentie openbare bibliotheek	<ul style="list-style-type: none"> LL11 Hoe vaak ga je naar de bibliotheek (buiten de school)?
Bezoekfrequentie bibliotheek in de school	<ul style="list-style-type: none"> LL14 Hoe vaak ga je naar de bibliotheek in school?
Aantal uitgeleende boeken	<ul style="list-style-type: none"> LC6 Aantal uitleningen schoolbibliotheek (totaal) per leerling LC7 Aantal uitleningen openbare bibliotheek (totaal) per leerling
Mening over de schoolbibliotheek	<ul style="list-style-type: none"> LL15 Kom je graag in de schoolbibliotheek?

Met de bouwstenen van dBos als uitgangspunt is een nadere analyse uitgevoerd op de data van de Monitor over 2017. Daarin zijn de antwoorden meegenomen van alle leesconsulenten en leerlingen en leerkrachten vanaf groep 5, voor scholen waarvoor data van leerlingen, leerkrachten en leesconsulenten beschikbaar waren. Deze zijn aan elkaar gekoppeld. De antwoorden van de leerlingen kunnen zo bekeken worden in het licht van de antwoorden van hun leerkrachten en van de leesconsulent voor hun school, en de antwoorden van de leerkrachten in het licht van de antwoorden van hun leesconsulent.²¹

Om te toetsen of er verbanden zijn tussen de invulling van de bouwstenen op schoolniveau (input), de leesbevorderende activiteiten van ouders en vooral leerkrachten (mediërende variabelen) en leesvaardigheid, leesgedrag en leesplezier van de leerlingen (uitkomsten), is gekeken naar de correlaties tussen de indicatoren. Simpel gezegd drukt de correlatie uit in hoeverre een hoge score op de ene indicator samenhangt met een hoge score op de andere indicator.²²

²¹ Bijna alle indicatoren voor de 'input' (Tabel 10) en de mediërende variabelen (Tabel 11) zijn opgebouwd uit verschillende vragen uit de Monitor. Bij de analyse is daarom gebruik gemaakt van gestandaardiseerde scores (z-scores). Dat betekent dat een school of leerkracht die - uitgaand van 'het ideaal' van dBos - sterk positief afwijkt van het gemiddelde in de Monitor, een hoge positieve score krijgt op deze indicator, een school of leerkracht die gemiddeld scoort een score rond 0, en een school of leerkracht die minder goed voldoet aan het ideaalbeeld dan de meeste andere een negatieve score.

²² De samenhangen tussen de variabelen wordt uitgedrukt met behulp van de statistische correlatie (R), die kan variëren van 0 tot 1. Een correlatie van 0 zou betekenen dat er geen enkele samenhang is tussen twee scores, een maximale correlatie (R = 1) dat de twee cijfers volledig samenhangen. Het ene cijfer is dan perfect te voorspellen of 'verklaren' op basis van het andere.

4.2 Bouwstenen en mediërende activiteiten

De vier bouwstenen uit de input – Collectie, Expertise, Leesplan en Activiteiten (zie Tabel 10) – hangen onderling positief samen. Dat wil zeggen dat scholen die relatief goed scoren op een bouwsteen, doorgaans ook relatief goed scoren op de andere drie. Het verband tussen Expertise en Leesplan is het sterkst, het verband tussen Collectie en Activiteiten het minst sterk.

- *Scoren scholen die het relatief goed doen op de inputbouwstenen, ook relatief goed op de mediërende variabelen?*

Ja, ten dele.

Elk van de vier bouwstenen op schoolniveau (Tabel 10) heeft een significante positieve correlatie met drie of vier van de zes mediërende variabelen (Tabel 11). In onderstaande tabel zijn alle significante verbanden²³ groen aangegeven. In de cel is de correlatie aangegeven.

Tabel 13 Samenhang inputbouwstenen – mediërende variabelen²⁴

mediërende variabelen	inputbouwstenen			
	Collectie	Expertise	Leesplan	Activiteiten
Expertise LK	-	-	.10	-
Leesplan LK	.09	.13	.28	.20
Activiteiten LK	.12	.06	.15	.15
Collectie LL	.10	.10	-	-
Activiteiten LL	.03	.09	-	.07
Activiteiten Ouders	-	-	-	-

De samenhang is het sterkst tussen het Leesplan op schoolniveau en de kennis van de leerkrachten van het Leesplan (.28), een logisch verband. Op de Activiteiten van de ouders (hoe vaak de ouders, volgens de leerlingen, voorlezen, met hen praten over boeken en met hen naar de bibliotheek gaan) heeft geen van de bouwstenen op schoolniveau een significante invloed. De Activiteiten van de leerkracht daarentegen hebben met elk van de vier bouwstenen een positief verband. De Collectie voor de leerling (via hoeveel kanalen de leerlingen aan boeken komen) en de Activiteiten voor de leerling (hoeveel tipgevers voor leuke boeken leerlingen hebben, vrienden en broers en zussen niet meegerekend) hebben beide een zwak maar significant verband met de Collectie en de Expertise op school (Tabel 13).

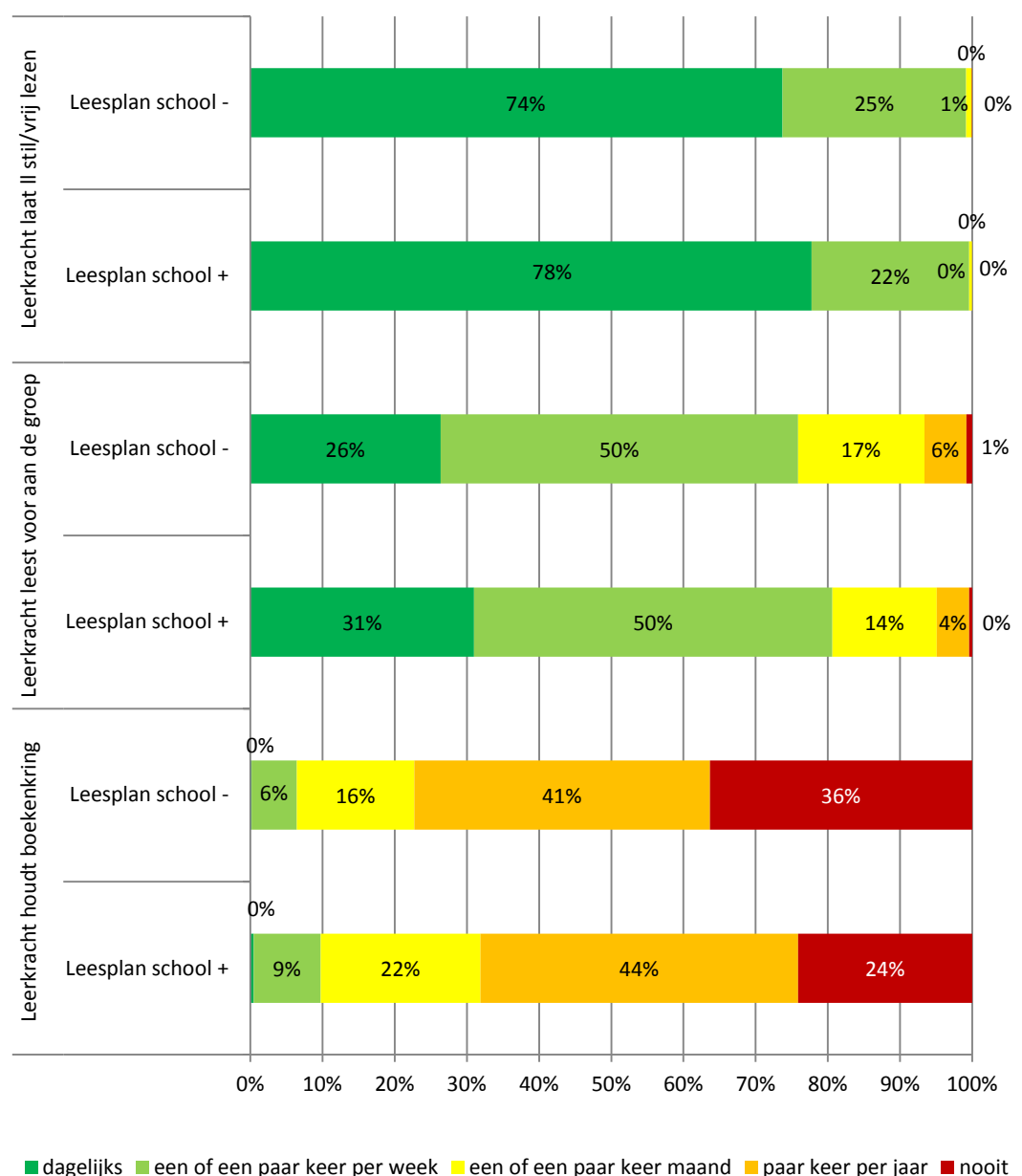
Om de wat abstracte correlaties te illustreren, worden in onderstaande grafiek de resultaten van enkele vragen die zijn opgenomen in de mediërende variabele

²³ Alle getoonde correlaties zijn significant ($p < .05$).

²⁴ De correlaties zijn gebaseerd op de scores van de school en de *gemiddelde* scores van hun leerkrachten en leerlingen, voor de 1363 scholen waarvoor gegevens van de school (vragenlijst leesconsulent), hun leerkrachten (vragenlijst leerkrachten) en hun leerlingen en hun ouders (vragenlijst leerlingen) beschikbaar zijn.

Activiteiten leerkracht vergeleken voor scholen die beter dan gemiddeld (+) en scholen die slechter dan gemiddeld (-) scoren op het Leesplan op school. Op scholen die minder goed voldoen aan het ideaaltype van dBos voor het leesplan dan het gemiddelde van alle scholen in de Monitor, laat 74 procent van de leerkrachten de leerlingen dagelijks stillezen/vrij lezen, op scholen die bovengemiddelde score op het beleid rond het leesplan 78 procent. Bij het dagelijks voorlezen is het verschil 26%-31%. Bij het houden van een boekenkring is het verschil nog wat duidelijker: op scholen met relatief minder goed leesplanbeleid houdt 23 procent van de leerkrachten minimaal een keer per maand een boekenkring, op scholen die relatief goed scoren op het leesplan 32 procent (Grafiek 11).

Grafiek 11 Activiteiten leerkracht naar score Leesplan school

4.3 Leesplezier, leesgedrag en leesvaardigheid leerlingen

- *Scoren leerlingen van scholen die het relatief goed doen op de inputbouwstenen, relatief goed op de uitkomstvariabelen?*

Ja, maar vooral op bezoek aan de schoolbibliotheek, waardering van de schoolbibliotheek en aantal uitleningen.

Kijken we voor de uitkomst wat betreft leesplezier, leesgedrag en leesvaardigheid van leerlingen (zie Tabel 12) eerst naar de samenhang met de bouwstenen van dBos op *schoolniveau*, dan valt onder andere op dat de gemiddelde CITO-score voor begrijpend lezen een zwakke maar positieve correlatie heeft met de Collectie (al is deze niet meer significant als wordt gecontroleerd voor het percentage dyslectische leerlingen op school). Ook leesplezier, het totaal aantal uitleningen (in openbare bibliotheek en schoolbibliotheek samen) en vanzelfsprekend de bezoekfrequentie aan de schoolbibliotheek hangen duidelijk samen met de Collectie. Collectie heeft een kleine *negatieve* samenhang met Bezoekfrequentie ob: leerlingen gaan gemiddeld iets minder vaak naar de openbare bibliotheek als er een (goede) bibliotheek op school is. Op het leesgedrag thuis lijkt geen van de inputbouwstenen een significant effect te hebben, maar met de bezoekfrequentie aan de schoolbibliotheek, of leerlingen er graag komen en het aantal uitleningen per leerling hebben alle vier bouwstenen een significante samenhang (Tabel 14).

Tabel 14 Samenhang inputbouwstenen – uitkomstmaten²⁵

uitkomstmaten	inputbouwstenen			
	Collectie	Expertise	Leesplan	Activiteiten
CITO score	.08			
Leesplezier algemeen	.07			-.07
Leesplezier op school	.10	.08		
Leesgedrag thuis				
Variëteit soorten/genres	.06	.06		.07
Plezier boekgesprek				
Bezoekfrequentie ob	-.07			
Bezoekfrequentie schoolbieb	.56	.16	.11	.11
Plezier schoolbieb	.06	.21	.08	.13
Uitleningen per ll.	.20	.21	.16	.11

- *Scoren leerlingen van scholen of leerkrachten die het relatief goed doen op de mediërende variabelen, ook relatief goed op leesplezier, leesgedrag en leesvaardigheid?*

Deels wel, maar de meeste correlaties zijn zwak.

²⁵ Zie vorige voetnoot.

Kijken we vervolgens welke relaties er zijn tussen de mediërende variabelen en leesplezier, leesgedrag en leesvaardigheid van de leerlingen, dan zien we (Tabel 15) voor alle mediërende variabelen significante positieve correlaties met de uitkomsten, behalve voor Expertise LK (frequentie overleg over leesbevordering).

Tabel 15 Samenhang mediërende variabelen – uitkomstmaten²⁶

uitkomstmaten	mediërende variabelen					
	Expertise LK	Leesplan LK	Activiteit LK	Collectie LL	Activiteit LL	Activiteit en Ouders
CITO score		.05		.18	-.06	.10
Leesplezier algemeen		.03	.07	.25	.12	.26
Leesplezier op school		.03	.08	.20	.11	.23
Leesgedrag thuis			.05	.26	.14	.32
Variëteit soorten/genres		.04		.42	.33	.17
Plezier boekgesprek		.03	.05	.09	.15	.21
Bezoekfrequentie ob				.24	.13	.47
Bezoekfrequentie schoolbieb		.07	.06	.13	.09	.09
Plezier schoolbieb		.07	.08	.15	.13	.17
Uitleningen per ll.		.09	.04	.15	.06	

*De vier gemarkeerde correlaties zijn niet significant wanneer wordt gecontroleerd voor percentage dyslectische leerlingen op de school, deels omdat het aantal bruikbare waarnemingen dan afneemt.

Een deel van de correlaties is vanzelfsprekend of zelfs kunstmatig (als ouders vaker met hun kinderen naar de bibliotheek gaan, gaan kinderen vaker naar de bibliotheek) en van een deel is de *richting* van het verband niet in te schatten (als kinderen via meer verschillende kanalen boeken krijgen, lezen ze thuis vaker een boek – of andersom?), maar zelfs als daarmee rekening wordt gehouden, is het beeld positief. Hieronder worden voor de tien verschillende uitkomstindicatoren van leesvaardigheid, leesplezier en leesgedrag de belangrijkste samenhangen besproken.

Cito-score begrijpend lezen

De gemiddelde Cito-score voor begrijpend lezen in de groep van de leerkracht²⁷, heeft - op scholen die van het Cito-leerlingvolgsysteem gebruik maken – een klein positief verband met de vraag of de leerkracht op de hoogte is van de doelstellingen van het Leesplan, met de activiteiten van de ouders van de kinderen in hun groep en vooral met de variëteit aan kanalen waarmee leerlingen in hun groep aan boeken komen. De laatste twee verbanden kunnen natuurlijk ook in omgekeerde richting werken: als leerlingen beter (en dan meestal ook vaker en liever) lezen, zoeken ze op

²⁶ De correlaties voor de mediërende LK variabelen, de CITO score en de uitleningen zijn gebaseerd op de scores van de leerkracht en de *gemiddelde* scores van hun leerlingen, voor de 5659 leerkrachten waarvoor gegevens van de school (vragenlijst leesconsulent), de leerkrachten (vragenlijst leerkrachten) en hun leerlingen en hun ouders (vragenlijst leerlingen) beschikbaar zijn. De correlaties voor de mediërende LL variabelen (behalve met de CITO score en de uitleningen) zijn gebaseerd op de antwoorden van de 93325 leerlingen waarvoor ook gegevens van hun school en hun leerkracht beschikbaar zijn. Deze zijn *schuingedrukt* weergegeven in de tabel.

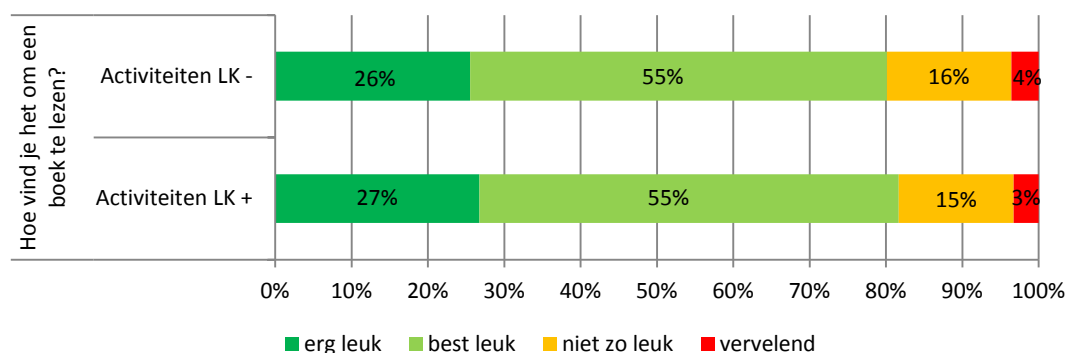
²⁷ De CITO-score op leerlingniveau is niet bekend.

meer manieren boeken en praten ze er vaker over met hun ouders. De gemiddelde CITO-score in de groep van de leerkracht heeft opvallend genoeg een kleine negatieve correlatie met het gemiddelde aantal verschillende tipgevers voor leuke boeken van hun leerlingen.

Leesplezier algemeen

Het algemene leesplezier van leerlingen hangt licht samen met de activiteiten van de leerkracht (zie ook Grafiek 12). Er is een sterker verband met het aantal verschillende tipgevers en vooral de variëteit aan kanalen om aan boeken te komen en de activiteiten van de ouders, maar daarbij zal het verband deels ook andersom zijn (wie het leuk vindt om te lezen, zoekt op meer manieren boeken et cetera).

Grafiek 12 Leesplezier algemeen naar Activiteiten leerkracht

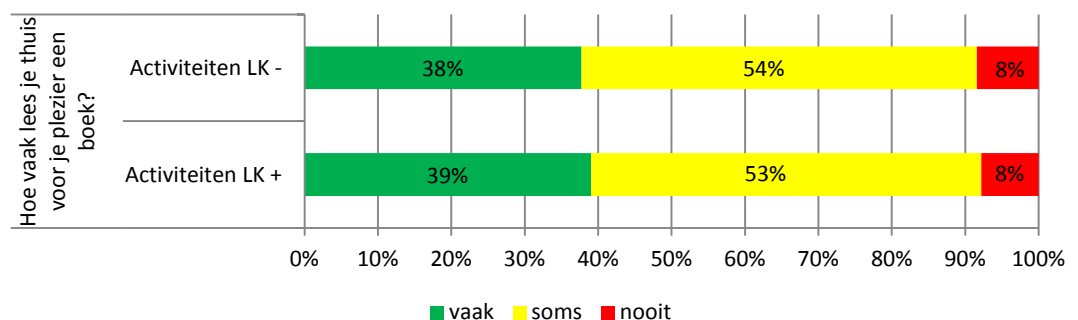
Leesplezier op school

Het leesplezier op school hangt licht samen met de activiteiten van de leerkracht en sterker met het aantal verschillende tipgevers, de variëteit aan kanalen om aan boeken te komen en de activiteiten van de ouders.

Leesgedrag thuis

Ook het leesgedrag thuis hangt licht samen met de activiteiten van de leerkracht (zie ook Grafiek 13), sterker met het aantal verschillende tipgevers en vooral met verschillende kanalen om aan boeken te komen en de activiteiten van de ouders.

Grafiek 13 Leesgedrag thuis algemeen naar Activiteiten leerkracht

Als ouders vaker met kinderen over boeken praten, naar de bibliotheek gaan en voorlezen, lezen kinderen vaker thuis een boek, en/of andersom natuurlijk.

Variëteit aan onderwerpen en genres

De variëteiten aan genres en onderwerpen waarover leerlingen graag lezen hangt het sterkst samen met het aantal verschillende tipgevers en kanalen om aan boeken te komen. Ook hier is natuurlijk wel de vraag wat de causale *richting* vooral is. Zeer licht, maar wel significant, hangt een brede voorkeur ook samen met de kennis van de leerkracht van het Leesplan.

Plezier boekgesprek in de klas

De antwoorden van leerlingen op de vraag '*Als de juf/meester iets vertelt over een boek in de klas, vind ik dat meestal...*' hangen het sterkst samen met het aantal tipgevers en kanalen en de activiteiten van ouders. Omdat de leerkracht ook een tipgever kan zijn, is dat laatste verband voor een deel kunstmatig.

Bezoek openbare bibliotheek

Het bezoek aan de openbare bibliotheek hangt niet samen met Expertise, kennis Leesplan en andere Activiteiten van de leerkracht, wel met de Collectie (kanalen om aan boeken te komen), Activiteiten (verschillende tipgevers) en Activiteiten Ouders van de leerling, maar in elk daarvan speelt de openbare bibliotheek ook een rol.

Bezoek bibliotheek in de school

De frequentie waarmee leerlingen de bibliotheek in de school bezoeken, hangt licht samen met de Activiteiten van de leerkracht (maar daarin speelt 'met de groep naar de bibliotheek in de school gaan ook mee) en of de leerkracht op de hoogte is van het Leesplan. Iets sterker is de samenhang met het aantal verschillende kanalen om aan boeken te komen (maar de bibliotheekjuf of -meester is daar een van).

Plezier schoolbibliotheek

Of leerlingen graag in de schoolbibliotheek komen hangt licht samen met de activiteiten en 'leesplankennis' van de leerkracht, sterker met het aantal tipgevers en kanalen van de leerlingen en de activiteiten van hun ouders.

Aantal uitleningen

Het gemiddelde aantal uitleningen (openbare bibliotheek en schoolbibliotheek samen) per leerling op een school hangt niet alleen samen met het aantal kanalen van leerlingen om aan leuke boeken te komen - dat is deels automatisch zo - maar ook met de vraag of de leerkracht op de hoogte is van het Leesplan en haar of zijn activiteiten, zij het zwak.